

mészetes útvonalait, egyszersmind megvetették alapját az új haza gazdasági, etnikai és politikai egységének. Ugyancsak a honfoglaláskor követett települési elvek döntöttek a magyarság sorsában azon a téren is, hogy a későbbi bevándorlók az ő gazdasági fölényét a mezőgazdaságra hivatott országban soha nem tudták elvitatni.

Hóman írói készsége mellett a legmagasabb tudományos színvonal sem akadály a gondolatfűzés és előadás világosságának, sőt könyvedességének. Tehát újabb történet-tudományunknak ez a kiváló terméke külső jelességeivel széles körben szerezhethet magának olvasóközönséget. *Pais Dezső.*

Fábián Ernő: A Feketeréz alatt. Az utóbbi évek regénytermésénél általában azt tapasztaltuk, hogy a legtöbb mű cselekvénytelenségben szenved, vagy a legjobb esetben is csak elnyújtott novella. E regény ellen nem lehetne ily kifogást emelni. Ha az olvasónak el kellene mondania a történetet, hamarosan zavarba jutna, hogy hol is kezdje a láncszemek összerakását. Lakó Nagy Mihály uram gyermekkorában nagy reményekkel indult az életnek, de a célnál mindig megelőzték mások. A nyomorúságban egyszer bűnös útra tévedt s bosszút akart állani az embereken. Éhes lett a földre, az aranyra. Régóta suttogják felőle, sőt a felesége is sejtí, hogy nem igaz úton gyarapszik a ládában az aranyhalmaz, de bizonyítani nem tud senki semmit. Egyetlen leányát gonosz társához, a hajómolnárhoz akarja erőltetni, noha a leány szívében egy más regény képe van elrejtve, aki elindul a Maroson felfelé, hogy levezesse a hatalmas tutajtsort a vizen. Veszélyes út, mert a tutajoknak egy örvény felett kell végigjőnniük a hajómalom és egy szikla között s majd minden évben szerencsétlenség történik ott. Szétzúzódnak a tutajok s a kárvallottaktól Lakó Nagy Mihály szokta összevásárolni potom árért a tutajroncsokat, hogy azután ő maga jó árért értékesítse. Persze a szerencsétlenségben a két bűnös keze is benne van. Most is várják a tutajokat, de az utolsó pillanatban összevesznek, s Nagy Mihály a molnárt behajítja a malom kerekéi

közé. A tutajok azonban mégis összeütköznek a vízre eresztett malommal s a rázkódás ereje Nagy Mihályt is odacsapja a sziklához. Istenhez térve hal meg a bűnös, miután a már-már elveszettnek hitt fiatalok megtalálják egymást.

A regény szerint Nagy Mihály uram Marosremetén él. Róla, hasonló lelkialkatú cimborájáról, a molnárról s még vagy két falusi alakról, különösen a pár vonással is pompásan elénkállított szótlan öregbéresről el is hisszük ezt, de az alakok nagy része — s ez a regény főhibája — Jókai regényeiből kelt életre. Az alispán, a hajdú, az *aranyember* életét élő örmény kereskedő, az önfeláldozó botosispán, mind régi ismerőünk. Éppígy Jókaitól van kölcsönvéve a romantika teljes fegyvertára, benne a nevezetes gulyavadió kalapzsír.

A romantizmus nyújtotta lehetőségek kiaknázásában a szerző sem mértéket, sem határt nem ismer. Lépten-nyomon elénk bukkan a véletlen s irányítja az események folyását. A mozdramák hatásaira vélünk ráismerni abban a módban, ahogyan a főhős korábbi életét, mely egyharmadrészét megtölti a könyvnek, vízió alakjában pergeti le előttünk.

Minden hibája ellenére sem értéktelen terméke ez a regény a romantikus iránynak. Néhány mellékalakjában és jelenetében láthatjuk, hogy a szerző elég mintázóerővel és rajzolókészséggel bír. Érteke a regénynek a jeles mesemondóképesség, az itt-ott felcsillanó egészesség, jóízű humor s a nyelv, mely a nehezebb feladatokkal is ügyesen meg tud birkózni, úgy hogy varakozással és reménnyel tekinthetünk az író jövője elé. —*rt.*

Levéltári Közlemények. A trianoni béke ellenére anyagi erejét majdnem meghaladó kultúrmunkát végez a magyarság, hogy fenntarthassa az egyetemes műveltség tereén kivívott régi pozícióját. Ez azonban lehetetlen volna előrelátó, egységes, és szabatosan körvonalazott program nélkül. A Klebelsberg-féle történetirodalmi programnak, melyet a „Napkelet” márciusi száma „Gyűjteményegyetem és Történelmi Társulat” címen ismertetett, egyik pontját